

Først beregningerne af høstudbyttet i Sverige 1539-1600 (s. 112ff.) og dets regionale fordeling og forandringer over tid. Bedømmelsen af både totalhøsten, dens niveau fra år til år, dens regionale fordeling og forskydningerne i tidens løb er indgående og omhyggelig. Alligevel kan det overraske lidt, at den totale høst (såvidt grafen s. 114 kan aflæses; jf. s. 117, 119 og 121) kun skulde have udgjort 0.6-1.8 mill. td., afhængigt af klimatiske og andre vilkår.

1672 beregner rentekammeret i København »godtfolks« årlige kornforbrug til 4.5 td. eller for fattige 3.5 td. Overført til Sverige (med et indbyggertal på vel én million) vilde det give et behov på 3.5-4.5 mill. td. (hvortil kommer andre anvendelsesformål) eller omsat til svenske tøndemål 4.3-5.5 mill. td. (den danske tønde måler omtrentligt 1.23 svensk tønde; jf. s. 112 note 7). Vel befandt Sverige sig i 1500-tallet endnu i underkanten af selvforsyning; men tallene forekommer mig i hvert fald problematiske – eller skyldes forskellen svensk nøjsomhed og glubende dansk appetit?

Det andet eksempel gælder kvægskatteregistrene 1571 (s. 80ff., 100ff.), som (s. 103) sammenstilles med udenlandske kvægopgørelser, bl.a. med kvægskatteregistret fra Korsør len 1567. Forfatterne kender vel Fridlev Skrubbeltrangs indgående kritik: registrene er optaget efter efterårets slagtetid og salg af stude (hvad regeringen ikke kan have været uvidende om; men studesalgene gav jo bønderne penge på lommen). Tallene er derfor absolute minima og kan ikke overraskende kun udsige, at danske bønders kvæghold langt oversteg svenske bønders, ja selv efter decimeringen satte international rekord. Ret beset måske ikke så underligt, fordi den danske produktion og arbejdsfordelingen i fremstillingsprocessen var lagt an på masseeksport til kontinentet – i modsætning til Sverige, hvor oksehandelen (bortset fra Småland) overvejende var et internt fordelingsanliggende (kap. 10).

Komparationerne kunde sikkert med fordel drives langt videre, selvom de dog heller ikke bør forlede til en for mekanisk vurdering af de to nordiske rigers velstand. Men lad det her være nok. Hovedsummen er, at vi har fået en lærd, indtrængende og højst værdifuld analyse af den agrare udvikling i 1500-tallets Sverige; et værk, som sammen med Olle Ferns undersøgelse af de svenske adelsgodsers struktur og funktioner (1990; jf. HT 91. Kbh. 1991, s. 303f.) må komme til at stå stærkt i svensk forskning og diskussion.

E. Ladewig Petersen

SUSANNA ÅKERMAN: *Queen Christina of Sweden and her circle*. Brill's Studies in Intellectual History Vol. 21. Leiden, E.J. Brill, 1991. 339 s., 145 gylden.

Monarken, der abdicerede, men tilbragte resten af livet som evig kandidat til andre troner. Skønånden, der foretrak den store verden, men vedblev ihærdigt at blande sig i svensk politik. Konvertitten, der hengav sig mest inderligt til fritænkeriske og direkte kætterske anskuelser. Kvinden, der koketterede med at optræde som mand. Hvor er løsningen?

Susanna Åkerman har ikke Curt Weibulls eller Sven Stolpes stringente greb om dronning Christinas gådefulde skikkelse, men hendes mere svævende forklaringer befinder sig utvivlsomt nærmere den historiske sandhed. Dog noterer vi os, at hun ikke er dansken huld. Hun forveksler Hannibal Sehested og Ulfeldt,

kender ikke Holger Rosenkrantz eller Frederik III endsige Gorm den Gamle og tror, at C. O. Bøggild-Andersen er en dame. Tilmed har hun glemt årstallet for hans artikel i dette tidsskrift (1932). Så hjælper sidetallene jo ikke ret meget.

Det er naturligvis bagateller. Den veldokumenterede og velskrevne fremstilling bør hilses velkommen som et realistisk, moderne bud på den svenske dronnings uorthodokse og sværmeriske personlighed.

Mikael Venge

Norske Reise Anno 1733. Faksimileudgave i håndskrift i Hendes Majestæt Dronningens Håndbibliotek. Poul Kristensens Forlag, Herning 1992. 360 s., kr. 1780.

I sommeren 1733 aflagde Christian 6. det obligate kongebesøg i Norge, lige som hans bedstefar havde gjort det i 1685 og hans far i 1704. Kun én rejse til tvillingriget blev det skik, at enevoldskongerne foretog. Til gengæld blev det fjerne rige grundigt berejst. Og grundigst af alle besøg var rejsen i 1733. Fire måneder og elleve dage varede den; og 3.270 km – en distance som fra København til Libyen – havde herskaberne rejst, da de oppe fra Frederiksberg Bakke genså residensstaden. I modsætning til tidligere og senere kongerejser fulgte også dronningen, Sophie Magdalene – og hendes mor – med; og i det 188 personer store følge var der en hær af hoffets embedsmænd og tjenere – og deres tjenere – samt embedsmænd fra centraladministrationen, der som et andet feltkancelli satte monarken i stand til under rejsen at regere sine vidtstrakte riger og lande.

Ruten gik op gennem Danmark til Fladstrand – det senere Frederikshavn – hvorfra en eskadre af orlogsskibe førte majestæterne op til Moss. Områderne omkring Oslofjorden blev grundigt besøgt; derpå bevægede kortegen sig op gennem Gudbrandsdalen og op over Dovrefjeld til Trondheim. Herfra fortsattes der med skibe og chalupper via Aalesund – hvor det forlængede ophold aftvang kongen hans livs eneste kendte åndfuldhed: at byen burde hedde Taalesund – over Bergen, Stavanger og Kristianssand til Larvik. Herfra førte de ventende orlogsskibe majestæterne tilbage til Fladstrand, og kortegen rullede sydover, med kurs mod København.

Under rejsen førte den norskfødte kancellist i Danske Kancelli, Henrich Willemsen, en omhyggelig og detaljeret journal, der giver et instruktivt billede af modtagelsen langs rejseruten. Christian 6.s flid og pligtopfyldenhed fornægtede sig ikke, trods strabadserne. Vi møder en endeløs række mønstringer af regimenter og borgervæbninger, møder med stedlige embedsmænd, gudstjenester i de små kirker langs ruten, tafler med lokale dignitarer, resolutioner på embedsskrivelser fra København, og sidst, men ikke mindst: kongens gennemlæsning og personlige stillingtagen til de mange memorialer og supplikker fra sine norske undersåtter. I virkeligheden var de særlige norske træk ved Norgesrejsen ret få. Herskaberne dvælede ved mindesmærket på stedet, hvor Karl 12. faldt under belejringen af Frederikssten; de gyste over den buldrende Sarpfos; og de glemte aldrig naturens væld og kareternes farefulde færd over Dovre. Æresportene og velkomstorationerne langs ruten kan ikke som helhed kaldes originale. Det var til gengæld den underholdning, som oberstløjtnant Peter Colbiørnsen havde